

МИКОЛА ШИРКО:

“Я ВІДПОВІДАВ ЗА ЖИТТЯ ТАРАСА БУЛЬБИ”

У роки моєї юності мені довелося бути учасником визвольних змагань нашого народу за незалежність у збройній боротьбі проти трьох загарбників – німецьких фашистів, московських комуністичних імперіалістів та польських шовіністів. Моя бойова біографія найтісніше пов'язана з постаттю легендарного отамана «Поліської Січі», співзасновника УПА Тараса Бульби-Боровця

Я родом з міста Степаня (тепер Сарненського району Рівненської області). Порівняно з навколишніми селами та сусідніми містами (Сарни, Березне, Костопіль) українське населення нашого містечка відзначалося високою національною свідомістю. Це, мабуть, тому, що місто наше стародавнє, колись княже.

Ми були потомственними міщанами, високий соціальний статус яких століттями оберігався магдебурзьким правом, а в сиву давнину наші предки були княжими дружинниками, і пам'ять про це зберігалася віками. Тож не випадково багато людей батькового покоління були козаками й старшинами УНР. У 20-30-х роках минулого століття досить часто по недрях кілька десятків козаків у шара-

учителем цих дисциплін.

Весною 1943 року, в розпал партизанського руху, і я слідом та за протекцією своїх родичів вступив на шлях визвольної боротьби. Пішов я на Погулянку. Знаючи мене з хрестин, Бульба визнав за свого. Видали мені рушницю, і я спершу став на варти коло хати, деквартируван командир, на той раз то був будинок хуторян Кудрів. Це було, так би мовити, на любительських засадах. А вранці, порозмовлявши зі мною по душах, Тарас порадив мені піти додому і поговорити з батьками: повідомити їх, що він бере мене на постійну військову службу. Батьки, звичайно, погодилися.

Перший досвід військовика я вже мав, бо в 1942 році був учасником партизан-

ни, Березнівщини, Людвипільщини аж до Тучина, і ця територія ставала нашою. У Тучині, куди перемістився штаб, перебувала і його дружина Анна, яка ставалася до мене як до знайомого і до певної міри як до свого родича.

Опинившись на постой, ми інтенсивніше стали займатися своїм військовим навчанням.

– Офіцерики, офіцерики, – називала вона нас з неприхованою прихильністю, коли ми, втомлені, поверталися в табір з тактичних занять.

З усього було видно, що Бульба готується до якоїсь ширшої військової операції. І справді, через кілька днів був виданий наказ передислокації війська у сторону Людвиполя. Місто було напівоточене підковою і притиснуте до річки. В цьому районному центрі було багато німців і вслякого військового майна, зокрема зброї і боєприпасів. Очевидно, тут формувалася німецький плацдарм для розгортання боротьби з українськими повстанцями.

З нашого боку в людвипільській операції було близько двох тисяч козаків. Бій тривав цілий день. Ми мали добру інформацію про німців, зокрема про їх розміщення на постой, тому вибивали їх від хати до хати, беручи гарні трофеї.

Бульба не ставив своїм завданням вибити німців з Людвиполя. Йшлося про те, щоб набрати якомога більше німецької зброї, боєприпасів і провіанту. І це завдання було виконане.

Однак німці викликали авіацію, і на певному етапі бою ми стали зазнавати чималих втрат від фашистських бомб та кулеметного обстрілу з літаків. Доводилося на якийсь час заягати (поки літаки

говорити. Голос у нього був баритований, як от у мене, очі голубі, волосся темно-руське, така ж і борода. Бульба був демократом. Не любив тоталітаризму в будь-якій його формі, і про згубність його переконував усіх нас якнайгарячіше.

Дружина Анна стала вірною його супутницею. Незважаючи на своє чеське походження, вона була щирою українською патріоткою.

Я з нею більше заприязнився, коли вона прибула до Тучинського табору. Бачив її часто. Запамятався один світанок. Ми верталися після важкого бою. А вона сиділа тривожно коло багаття і зраділа, побачивши нас втомлених, але веселих. Розпитувала, як було, і слухала дуже уважно. Потім вона замріяно говорила про майбутнє вільної України.

Росту невисокого. Можливо, до плеча високорослому Тарасові Боровцю. Обличчя її дуже лагідне, усмішене, волосся біляве. З усього видно, що вона була вихована і мала добру освіту. Більше цікавилася політичними питаннями, ніж приватними справами. Я брав участь в останньому бою Тараса Бульби з більшовиками і поляками, а також слухав його промову, після якої він розпустив нас хто куди.

Щодо мене, то я тихенько прибився до рідної хати і, оскільки ніхто не знав, де я був цього гарячого літа, то і я не подавав виду. Щоправда, мене взяли під свою опіку бандерівці. Адже рідна Степанщина була тоді повністю під їх контролем. Мене послали в недалеке село Тростянець на навчання в медичну школу, яка в тому селі функціонувала майже протягом року. Провчився я в ній три місяці – з жовтня по грудень. Дечому таки на-

варах і на осідланих конях, а дехто навіть при шаблі виїжджали на Ринкову площу, щоб показати своє молодецтво.

Під час німецької окупації в нашому містечку відкрилася гімназія, на навчання до якої з'їхалися спрагли до знань юнаки з північної Волині в радіусі приблизно 50 кілометрів. То була краща молодь краю, з якої мало хто залишився в живих, бо майже всі гімназисти старших класів влилися у збройні загони повстанців – чи то бульбівців, чи бандерівців. Залишилися по своїх домівках лише молодші гімназисти віком 14-15 років.

Я скоріше належав до середніх, бо в 1943 році мені виповнилося сімнадцять. Але до українських національних справ мене тягло ще з дитинства, бо читав багато історичних книжок, чимало моїх старших родичів брало участь в національно-патріотичному русі.

Моє знайомство з Тарасом Бульбою спочатку не було навмисним. Просто Микола Лунау, один з найближчих сподвижників отамана, справляв хрестини своїй донечці, на яких я з родиною побував як близький родич. На них був присутній сам Головний отаман «Поліської Січі» зі своєю дружиною Анною, яка виконувала функції хрещеної матері дівчинки.

То був відносно щасливий час. Німці ще не встигли в'їстися нам у печінки так, як це сталося через кілька місяців. Сформована Тарасом Бульбою «Поліська Січ» проводила ряд блискучих рейдів з розгрому більшовицької партизанки. Всі, в тому числі й отаман, були сповнені радужних надій на майбутнє.

Було весело, виголосувалися тости, співалися пісні, спочатку серйозні, а відтак, коли розвеселились, то й жартівливі. Несподівано порадував нас веселою пісенькою Тарас Бульба. Ніхто з присутніх цієї пісні не знав, тому, природно, її виконував сам отаман.

Найбільше співали народних українських пісень. Затягав Микола, вторував баритонем Тарас Бульба. Підтягував і я. Особливо в пісні «Ой не шуми, луже». Мене хвалили. Можливо, й не безпідставно, адже спів та музика стали моєю професією. Все трудове життя я пропрацював

військових курсів, які проводилися в лісі за присілкою Степаня. На ці курси ходили в основному старшокласники Степанської гімназії. З нас готували офіцерів. І хоч я через кілька днів після першої своєї зустрічі з Бульбою вже як командиром УПА влився, так би мовити, в бойовий штат його війська, за мною і за такими, як я, ще тривалий час зберігався статус курсанта мобільного офіцерського училища, персональний контингент якого не відзначався особливою сталістю.

Ми навчалися за досить складною і різноманітною програмою, куди входили маршировки, фізкультурні та стрілецькі вправи, тактика партизанської війни, лекції з питань політики та історії України.

Вистроївши нас після мого повернення зі Степаня (я *прибув на вказаний час*), Бульба став запитувати в кожного, хто яке має псевдо. У мене його ще не було, і я зізнався в цьому.

– Будеш В'юном, бо такий вертлявий, як в'юн, – сказав Бульба. Так і проваював я в його УПА, а відтак в УНРА з цією кличкою. Здебільшого я був при штабі. Але часто нас посилали на спеціальні доручення. Нерідко й Бульба віддалявся невідомо для нас куди з найближчими до нього особами. Очевидно, вони інспектували окремі загони, бо армія Бульби це діяла єдиною об'єднаною масою, а складалася з системи розріднених підрозділів, які з'єднувалися, і то не всі, а в разі якоїсь стратегічної необхідності.

Одного разу Бульба приїхав уночі на підводах у супроводі невідомого нам раніше військового підрозділу. Він поклав мене, Івана Данильця, Миколу Лунау, Морозька, Марченка і ще чимало козаків, імен яких не пам'ятаю, і каже:

– Збирайтесь, нам потрібно більше людей. Вони є, і ми їх знаємо. Їх тільки треба зібрати.

Почався рейд, де нас залишали по кілька чоловік в окремих селах, а ми вже приводили з собою у вказане місце цілі ватаги, здебільшого озброєних нових повстанців. Так бульбівська армія в лічені дні змогла зрости кількісно в декілька разів.

Ми прочісували територію Сарненщи-

не-Станіславської, а відтак знову віддалися в атаку. У цьому бою загинув мій друг Іван Данилець. Втрат було чимало. Але значно більше їх було з німецького боку.

Ми оточили Людвипіль дугою завдовжки зо 3 кілометри. Іван був у центрі, де найжаркіше, а я наступав на лівому фланзі. Було нас густо, і стріляли ми часто і прицільно.

Під вечір ми, виконавши завдання, розділилися на три частини і відступили від Людвиполя рейдом. Щоправда, одержали вночі розпорядження – вивести з німецьких козар коней, яких до околиць Людвиполя стягали величезну кількість. Кожен козак сівав на одного коня, а решту трьох або чотирьох злигував вівровкою, і так коней у нас стало більше, ніж людей. Коней потім розподілили по відділах. Якась частина їх дісталася й селянам.

Я брав також участь у бою над Случем, коли німці вчинили напад на наш табір, щоб знищити або захопити Бульбу, але це їм не вдалося. Я тоді був по той бік Случа у селі Вілля. На варті не стояв, але коли почув «Алярм!», разом з іншими козаками став бігти до місця бою. То біжиш, то знову залажеш. Біжучи, я, не зогледівшись, ускочив у якусь болотну калабаню і був би там пропав, адже на мені була вся моя амуніція, та хлопці якось витягли. Я знову побіг, весь мокрий, обліплений болотом. У цьому бою загинув ще один мій однокашник – Гриць Голинський.

Я брав участь у похоронах наших хлопців, які загинули в цьому бою. Це було чи не в селі Хмелівка, а може, Совпа, точно не пам'ятаю. Ховали в центрі села біля самої церкви. Подібні акції справляли велике враження на місцеве населення. Вони закипали ще лютішою ненавистю до окупантів.

Хотілося б додати до моїх вражень про цю велику людину декілька суто особистісних штришків. Бульбу протягом тривалого часу я бачив майже щоденно. Він був дуже людяний, комунікабельний і товариський у спілкуванні. Ось для прикладу, коли я був на варті в передпокої чи кухні, а він у світлиці, то, виходячи, завжди махав мені рукою, щоб я не встав. Міг присісти до мене і приязно по-

вчився. Але на початку 1944 року відбулась зміна ситуації. Ми опинилися відтоді вже в совієтському тилу.

Справи зі школою склалися гірше. Під час однієї з облав ми втікли з села, і ця втеча обернулася ще одним поверненням до рідної домівки. Залишилось виконати останній наказ, який видав нам Тарас Бульба у своїй прощальній промові – вижити, щоб зберегти себе для України. Оскільки мені виповнилося 18, то я підлягав мобілізації. На щастя, я потрапив не у Володимирецький мобілізаційний табір, а до Новоград-Волинська, де мене ніхто не знав. З Володимирця більшість наших друзів потрапили не на фронт, а на Колиму, до Воркути та Норильська. Я ж відвоювався ще й у совітській армії і прослужив у ній аж до 1950 року.

Звісно, після демобілізації мене питали в Степанському КДБ, де я був у той не так давній рухливий час.

– У бандерівцях, - ошелешив я чекістів.

– Як так?

– А так. Мене підловили в медичну школу, а я через три місяці при першій нагоді з неї втік.

Це було майже правдою, і на тому стало. Мені дали незначну інструкторську роботу в райвиконкомі, відтак послали на курси, аби я потім очолив районний відділ культури, але того то я вже собі не схотів. Тож, користувавшись якимось там напівправом вільного працевлаштування після «здобуття освіти», я перебрався до Костополя і став працювати вчителем – викладачем музики в міській середній школі №1.

Про свою бульбівську епопею я нікому, крім найближчих мені людей, не розповідав, а тепер ось поділився своїми спогадами як задля історичної справедливості, так і задля загальної справи нашої української державності, а ще, може, й задля отієї хрещениці з ранньої осені 1941 року, яка зараз проживає в Лієпаї. Може, і до неї дійдуть ці мої нотатки, і вона дізнається, яка в неї була хрещена мати.

**Із книги Анатолія КАРП'ЮКА
«У місті над Замчиськом»**